แนวทางการพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม กรณีศึกษา ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานี

Guidelines for Developing a Vocational Training Model for Children and Youth in the Juvenile Justice System: A Case Study of the Suratthani Juvenile Vocational Training Centre

สุรสิทธิ์ เกษมุล

สาขาวิชาการพัฒนากระบวนการยุติธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

โทร 094–7497491 อีเมล์ surasit5510@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดของการฝึกวิชาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนชาย 2) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและแนวปฏิบัติด้านการฝึกวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและความเหมาะสมกับศักยภาพของเด็กและเยาวชนชาย 3) เสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนชาย ในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานี เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ ตำรา บทความวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และใช้วิธีเรียบเรียงแบบพรรณนาความเพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานี

ผลการศึกษาว่า 1) หลักสูตรการฝึกวิชาชีพบางประเภทยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ทำให้เด็กและเยาวชนขาดประสบการณ์และความพร้อมในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน นอกจากนี้การจัดฝึกวิชาชีพยังไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ระบบติดตามภายหลังการปล่อยตัวยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ และยังพบปัญหาการตีตราทางสังคมที่เป็นอุปสรรคต่อการกลับคืนสู่สังคมของเด็กและเยาวชน 2) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูและพัฒนาเด็กและเยาวชนมากกว่าการลงโทษ โดยมองว่าเด็กและเยาวชนสามารถเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้หากได้รับโอกาสที่เหมาะสม การฝึกวิชาชีพจึงมีความหมายมากกว่าการสอนทักษะอาชีพ แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างวินัย ความรับผิดชอบ และความพร้อมสำหรับการใช้ชีวิตภายหลังการปล่อยตัว กฎหมายไทยให้ความสำคัญกับการคุ้มครองและฟื้นฟูเด็กและเยาวชน แต่ในทางปฏิบัติยังพบข้อจำกัดด้านความต่อเนื่องของการช่วยเหลือและการเชื่อมโยงกับตลาดแรงงาน และ 3) ผู้ศึกษาจึงเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย 3 แนวทางสำคัญ ได้แก่ (1) พัฒนาหลักสูตรการฝึกวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และเพิ่มโอกาสการฝึกปฏิบัติจริงร่วมกับสถานประกอบการ (2) พัฒนาระบบการจัดการฝึกวิชาชีพที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยประเมินความถนัด ความสนใจ ศักยภาพ และระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน เพื่อกำหนดรูปแบบการฝึกที่เหมาะสมกับแต่ละราย และ (3) พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม หน่วยงานด้านแรงงาน สถานศึกษา ภาคเอกชน ครอบครัว และชุมชน เพื่อสนับสนุนการฝึกวิชาชีพ การจัดหางาน และการติดตามช่วยเหลือภายหลังการปล่อยตัว อันจะส่งเสริมการประกอบอาชีพ ลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำ และสนับสนุนการกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การฝึกวิชาชีพ การฟื้นฟูและพัฒนาพฤติกรรม การกระทำผิดซ้ำ

ABSTRACT

The objectives of this independent study were to 1) examine the problems and limitations of vocational training provided for male children and youth in the juvenile justice system; 2) explore relevant concepts, theories, and international best practices concerning vocational training that correspond to labour market demands and are appropriate for the capacities of male children and youth; and 3) propose guidelines for developing a vocational training model for male children and youth at the Suratthani Juvenile Vocational Training Centre. This study employed a qualitative research approach through documentary research. Data were collected from books, textbooks, academic articles, research studies, legal documents, and electronic sources. The collected information was analyzed, synthesized, and presented using descriptive analysis to formulate appropriate guidelines for improving the vocational training model at the Suratthani Juvenile Vocational Training Centre.

The findings revealed that 1) certain vocational training programmes remain inconsistent with current labour market demands, resulting in children and youth lacking adequate practical experience and preparedness for employment. Furthermore, vocational training programmes do not sufficiently accommodate individual differences among participants. In addition, post-release follow-up services do not comprehensively cover all geographical areas, while social stigma continues to constitute a significant barrier to the successful social reintegration of children and youth. 2) The relevant concepts and theories primarily emphasize rehabilitation and development rather than punishment, recognizing that children and youth possess the capacity to learn, reform, and modify their behaviour when provided with appropriate opportunities. Vocational training is therefore regarded not merely as the acquisition of occupational skills but also as a process of fostering discipline, responsibility, and readiness for independent living following release. Although the Thai legal framework places considerable emphasis on the protection and rehabilitation of children and youth, practical implementation remains constrained by insufficient continuity of post-release support and limited links between vocational training and the labour market. 3) Based on these findings, the study proposes three principal guidelines for developing a vocational training model for male children and youth at the Suratthani Juvenile Vocational Training Centre: (a) improving vocational training curricula to align with labour market demands and expanding opportunities for work-based learning in collaboration with employers; (b) developing an individualized vocational training management system based on assessments of aptitude, interests, capabilities, and risk levels in order to provide training tailored to each individual; and (c) strengthening collaborative networks among juvenile justice agencies, labour authorities, educational institutions, the private sector, families, and local communities to support vocational training, employment placement, and post-release supervision and assistance. These measures are expected to enhance sustainable employment opportunities, reduce juvenile recidivism, and promote the successful reintegration of children and youth into society.

Keywords: vocational training, rehabilitation and behavioural development, juvenile recidivism

ความสำคัญของปัญหา

การกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนเป็นประเด็นที่ท้าทายที่สุดประการหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟูของประเทศไทย ซึ่งไม่เพียงสะท้อนข้อจำกัดของการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเชิงสถาบัน แต่ยังบ่งชี้ถึงปัญหาเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและอาชีพ ความอ่อนแอของระบบสนับสนุนภายหลังการปล่อยตัว และความไม่สอดคล้องระหว่างทักษะที่ได้รับการฝึกกับความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 142 - 145 ให้อำนาจศาลสั่งให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อแก้ไข พัฒนาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 23 รับรองสิทธิของเด็กในการได้รับการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาทักษะอาชีพที่เหมาะสม โดยยึดประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ (พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ, 2553; พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546, 2546) ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานีจึงมีบทบาทในการควบคุม ดูแล แก้ไข ฟื้นฟู และฝึกวิชาชีพแก่เด็กและเยาวชนชายจาก 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดชุมพร จังหวัดระนอง และจังหวัดกระบี่ โดยภายหลังการรับตัว 1 เดือน นักวิชาชีพจะประเมินและจำแนกเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มความเสี่ยงสูง ปานกลาง และต่ำ ตามเกณฑ์ 8 ด้าน เพื่อใช้ออกแบบแผนบำบัดที่ตรงกับสภาพปัญหารายบุคคล (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2569)

อย่างไรก็ตาม สถิติยังสะท้อนสถานการณ์ที่น่ากังวล ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 เด็กและเยาวชนที่เสร็จสิ้นกระบวนการยุติธรรม 8,373 คน กระทำผิดซ้ำภายในปีแรก 1,004 คน หรือร้อยละ 12.0 และเมื่อติดตามแบบสะสม กลุ่มปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 มีอัตราการกระทำผิดซ้ำเพิ่มจากร้อยละ 12.4 ในปีแรกเป็นร้อยละ 24.7 เมื่อครบ 3 ปี โดยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษมีสัดส่วนสูงสุดในทุกปี คิดเป็นร้อยละ 52.8 - 65.7 ของการกระทำผิดซ้ำทั้งหมด (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2568) ข้อมูลนี้ชี้ว่าการกระทำผิดซ้ำมีความเชื่อมโยงเชิงโครงสร้างกับปัจจัยด้านยาเสพติดและเศรษฐกิจ เมื่อเด็กและเยาวชนกลับสู่สภาพแวดล้อมเดิมที่มีข้อจำกัดด้านรายได้ ขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ และไม่มีทักษะวิชาชีพที่สร้างรายได้ได้จริง การเกี่ยวข้องกับยาเสพติดจึงกลายเป็นทางออกที่เข้าถึงง่าย เพราะสอดคล้องกับเครือข่ายทางสังคมเดิมและให้ผลตอบแทนรวดเร็วในระยะสั้น

ปัจจุบันศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานี จัดฝึกวิชาชีพระยะสั้น 3 สาขา ได้แก่ ช่างตัดผมเบื้องต้น วิชาชีพดนตรี และวิชาชีพเกษตรกรรม โดยให้เด็กและเยาวชนทั้ง 3 กลุ่มความเสี่ยงหมุนเวียนเรียนในรูปแบบเดียวกัน ซึ่งมีข้อจำกัด 2 ประการ คือ ไม่ได้ปรับให้สอดคล้องกับระดับความเสี่ยง ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้บางส่วนขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ และสาขาที่ฝึกอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการแรงงานในพื้นที่ ทั้งที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีเศรษฐกิจเชื่อมโยงตั้งแต่เกษตรกรรมยางพาราและปาล์มน้ำมัน อุตสาหกรรมแปรรูป การค้า การขนส่งและโลจิสติกส์ ไปจนถึงการท่องเที่ยวและบริการ ภายใต้เป้าหมาย "เมืองเกษตรมูลค่าสูง การท่องเที่ยวยั่งยืน สังคมเป็นสุข" (สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2565) ตลาดแรงงานของจังหวัดต้องการพนักงานบริการ ผู้จำหน่ายสินค้า และช่างฝีมือ โดยนายจ้างให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบควบคู่กับความสามารถในการปฏิบัติงาน (สำนักงานแรงงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2568) อีกทั้งพื้นที่เกาะสมุยและเกาะพะงันต้องการทักษะการสื่อสาร การบริการ และภาษาต่างประเทศเบื้องต้น ขณะที่พื้นที่แผ่นดินใหญ่มีงานด้านเกษตร การแปรรูป การค้า การขนส่ง และงานช่างมากกว่า การฝึกวิชาชีพจึงควรคำนึงถึงภูมิลำเนาที่เด็กและเยาวชนจะกลับไป ความพร้อมของครอบครัว และงานที่มีอยู่จริงในพื้นที่ พร้อมเสริมด้วยทักษะชีวิต วินัยในการทำงาน การรับรองทักษะ การจับคู่งาน และการติดตามช่วยเหลือภายหลังปล่อยตัว

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานี ให้สอดคล้องกับระดับความเสี่ยง ศักยภาพรายบุคคล และความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่อย่างแท้จริง เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถประกอบอาชีพสุจริตภายหลังการปล่อยตัว ลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำ และกลับคืนสู่สังคมได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13

(พ.ศ. 2566 - 2570) ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13, 2565)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดของการฝึกวิชาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและแนวปฏิบัติของต่างประเทศด้านการฝึกวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและความเหมาะสมกับศักยภาพของเด็กและเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานีเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพและลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำ

สมมติฐานของการวิจัย

การฝึกวิชาชีพรูปแบบเดิมที่ใช้การฝึกวิชาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนชายเหมือนกันทุกกลุ่มความเสี่ยง โดยไม่สอดคล้องกับโครงสร้างความต้องการแรงงานจริงในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนขาดทักษะอาชีพที่นำไปใช้หารายได้ได้จริงภายหลังปล่อยตัว จนต้องหวนกลับเข้าสู่การกระทำผิดซ้ำ หากมีการพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพให้ (1) สอดคล้องกับความต้องการแรงงานจริงในพื้นที่ (2) เหมาะสมกับระดับความเสี่ยงและศักยภาพของแต่ละบุคคล และ (3) เสริมด้วยทักษะชีวิตผ่านเครือข่ายในพื้นที่ จะช่วยเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพสุจริตหลังปล่อยตัว และลดอัตราการกระทำผิดซ้ำได้อย่างยั่งยืนและระยะยาว

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดของการฝึกวิชาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานี โดยครอบคลุมการศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ ทั้งนี้ได้นำข้อมูลจากรายงานผลการวิเคราะห์อุปสงค์อุปทานแรงงานของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตลอดจนรายงานการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มาใช้ประกอบการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการฝึกวิชาชีพที่จะช่วยลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำและส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

ขอบเขตด้านกฎหมาย

การศึกษาครั้งนี้ใช้กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นกรอบในการศึกษา ประกอบด้วย พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) และเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากลและกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเยอรมนี เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและเสนอแนะแนวทางการพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา

ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เทคนิควิเคราะห์ในเนื้อหา (Content Analysis) โดยแบ่งเป็นประเภท ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ทำการรวบรวมและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเป็นประเภท ดังนี้

    1.1 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

    1.2 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

    1.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570)

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งหมดจะถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการ ดังนี้

    2.1 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อมูลจากเอกสาร

    2.2 การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) ระหว่างกฎหมายไทยและต่างประเทศ

    2.3 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อยืนยันความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล

3. การรายงานผลการวิจัย ผลการศึกษาจะถูกนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยแบ่งเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์การศึกษา พร้อมทั้งนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอในการแก้ไขปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมที่เป็นรูปธรรม

เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยเอกสารไม่ใช่แบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ เครื่องมือหลักคือผู้ศึกษาฐานะผู้อ่าน ตีความและวิเคราะห์เอกสาร ร่วมกับกรอบการวิเคราะห์เอกสารตามวัตถุประสงค์ 3 ข้อ และตามมิติของการฝึกวิชาชีพ ได้แก่ การประเมินและเลือกวิชาชีพ เนื้อหาและระดับการฝึกวิชาชีพ ความสอดคล้องกับตลาดแรงงาน การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการติดตามภายหลังปล่อย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลทุติยภูมิในช่วง พ.ศ. 2568 - 2569 โดยสืบค้นกฎหมายและแผนพัฒนาจากราชกิจจานุเบกษา รายงานสถิติ แนวทางปฏิบัติ และเอกสารหลักสูตรจากกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำนักงานแรงงานและสำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมทั้งตำรา บทความ และเอกสารขององค์การระหว่างประเทศ แล้วบันทึกเข้ากรอบการวิเคราะห์พร้อมระบุแหล่งที่มา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เนื้อหา โดยอ่านและจัดหมวดเอกสารตามวัตถุประสงค์และมิติของการฝึกวิชาชีพ 2) การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) ระหว่างกฎหมายและแนวปฏิบัติของประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเยอรมนี ในด้านแนวคิดการฟื้นฟู การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และการติดตามหลังปล่อย และ 3) การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อสรุปจากกฎหมายและมาตรฐานสากล รายงานสถิติของหน่วยงาน และทฤษฎีกับงานวิจัย สถิติที่ใช้เป็นเพียงจำนวนและร้อยละจากรายงานทุติยภูมิ มิได้ใช้สถิติเชิงอนุมาน

สรุปผลการวิจัย

สภาพปัญหาและข้อจำกัดของการฝึกวิชาชีพ

ผลการศึกษาพบว่า การฝึกวิชาชีพระยะสั้น 3 วิชาชีพในศูนย์ฝึกฯ ช่วยให้เด็กและเยาวชนได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ และพัฒนาความรับผิดชอบและการทำงานร่วมกับผู้อื่น แต่พบข้อจำกัด 5 ประการ คือ 1) ด้านการฝึกศูนย์ฝึกฯ มีการจัดกลุ่มความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน แต่จัดให้หมุนเวียนเหมือนกันทุกกลุ่มความเสี่ยง โดยมิได้ใช้ข้อมูลรายบุคคลกำหนดการฝึก 2) ด้านเนื้อหา กิจกรรมส่วนใหญ่อยู่ระดับพื้นฐาน เช่น การใช้อุปกรณ์ตัดผม การทำปุ๋ยหมัก การเล่นดนตรี และการอ่านโน้ต ยังขาดลำดับพัฒนาทักษะ และหลักฐานรับรองที่แสดงต่อนายจ้าง 3) ด้านความสอดคล้องกับพื้นที่ วิชาชีพ 3 วิชาชีพยังไม่ครอบคลุมงานตามภูมิลำเนา เช่น งานบริการอาหารและที่พัก งานขาย งานแปรรูปสินค้า งานคลังสินค้าและขนส่ง 4) ด้านสภาพแวดล้อมและทักษะชีวิต การฝึกภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่ ยังต่างจากสถานประกอบการจริง และทักษะชีวิต เช่น ความตรงต่อเวลา การควบคุมอารมณ์ และการวางแผนรายรับรายจ่าย ยังไม่ผนวกกับการฝึกอย่างชัดเจน 5) ด้านรอยต่อภายหลังปล่อยตัว ระบบติดตามยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ การประสานงานหน่วยงานแรงงานและสถานประกอบการยังไม่ต่อเนื่องถึงขึ้นได้งานและคงอยู่ในงาน ขาดฐานข้อมูลและการประเมินระยะยาว และเด็กและเยาวชนยังเผชิญการตีตราจากสังคม

ปัญหาที่พบมิได้หมายความว่าวิชาชีพทั้ง 3 ไม่มีประโยชน์ แต่เกิดจากการจัดฝึกแบบหมุนเวียนเหมือนกันทุกกลุ่ม และหยุดอยู่ที่ทักษะพื้นฐาน ผลการฝึกก็ยังไม่ต่อเนื่องไปถึงการฝึกประสบการณ์ การรับรองความสามารถ และการหางานภายหลังปล่อยตัว เด็กและเยาวชนจึงอาจผ่านกิจกรรมครบตามที่กำหนด แต่ยังตอบไม่ได้ชัดเจนว่าจะนำทักษะใดไปประกอบอาชีพ และจะเริ่มต้นทำงานได้อย่างไรเมื่อกลับคืนสู่สังคม

แนวคิด ทฤษฎี และแนวปฏิบัติของต่างประเทศ

แนวคิดและทฤษฎีที่ศึกษาสอดคล้องกันว่าการฝึกวิชาชีพเป็นองค์ประกอบสำคัญของการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพราะทักษะอาชีพและรายได้ช่วยลดความเสี่ยงต่อการกลับไปกระทำผิด เมื่อเปรียบเทียบแนวปฏิบัติของต่างประเทศสหรัฐอเมริกาเน้นเชื่อมการศึกษาและการฝึกวิชาชีพกับตลาดแรงงานและวางแผนก่อนปล่อยตัว ประเทศญี่ปุ่นเน้นสร้างวินัยควบคู่การฝึกวิชาชีพโดยครอบครัวและชุมชนมีบทบาท และประเทศเยอรมนีเน้นเชื่อมระบบการศึกษา การจ้างงานและสวัสดิการเข้าด้วยกัน และไม่ควรนำระบบของประเทศใดมาใช้ทั้งหมดแต่ควรเลือกองค์ประกอบที่เหมาะสมมาปรับใช้ โดยเริ่มจากวิชาชีพที่จังหวัดต้องการแรงงานและศูนย์ฝึกฯ สามารถสร้างเครือข่ายรองรับได้จริง

กรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ในระดับสากล อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 ให้รัฐยึดประโยชน์สูงสุดของเด็กและส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคม กฎมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมสำหรับเด็ก (Beijing Rules) กำหนดให้การดูแลเด็กในสถานที่ควบคุมครอบคลุมการศึกษาและการฝึกทักษะวิชาชีพ (United Nations, 1985, 1989) กฎหมายไทยทั้งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองและฟื้นฟูและเปิดให้กำหนดกิจกรรมการศึกษาและฝึกอาชีพให้เหมาะกับเด็กแต่ละราย แม้ไม่ได้กำหนดรูปแบบการฝึกวิชาชีพโดยเฉพาะ ช่องว่างจึงอยู่ที่การขาดกลไกเชื่อมการฝึกวิชาชีพกับตลาดแรงงานและระบบสนับสนุนหลังปล่อยตัวที่ชัดเจน มิใช่ที่กฎหมายไม่รับรองการฝึกวิชาชีพ นัยทางกฎหมายคือ ควรกำหนดเป้าหมายการฝึกวิชาชีพให้เชื่อมกับชีวิตหลังพ้นกระบวนการยุติธรรม ออกแบบตามหลักคุ้มครองเด็ก ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และติดตามต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนปล่อยจนถึงหลังปล่อย

แนวทางการพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพ

จากการสังเคราะห์ ผู้ศึกษาเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพ 3 มิติ มิติที่ 1 หลักสูตรสอดคล้องกับตลาดแรงงาน โดยใช้ข้อมูลเศรษฐกิจและความต้องการของตลาดแรงงานของพื้นที่ ทบทวนหลักสูตร และฝึกปฏิบัติจริงร่วมกับสถานประกอบการ เพื่อให้มีทักษะที่ประกอบอาชีพได้จริง มิติที่ 2 การพัฒนาตามความเสี่ยงและศักยภาพรายบุคคล โดยประเมินความถนัด ความสนใจ ระดับความเสี่ยง จัดทำแผนรายบุคคล ให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการเลือก และบูรณาการทักษะ

ชีวิต มิติที่ 3 ภาคเครือข่ายและระบบติดตามหลังปล่อย โดยประสานหน่วยงานแรงงาน สถานศึกษา สถานประกอบการ วิสาหกิจชุมชน ท้องถิ่น ครอบครัว และชุมชน เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนต่อเนื่องและกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ความสอดคล้องกับสมมติฐาน

ผลการวิเคราะห์สอดคล้องกับสมมติฐาน กล่าวคือ ข้อจำกัดที่พบ ทั้งการหมุนเวียนเหมือนกันทุกกลุ่มความเสี่ยง เนื้อหาระดับพื้นฐาน และการเชื่อมกับตลาดแรงงานที่ยังไม่ชัดเจน สอดรับกับข้อกังวลว่าทักษะที่ได้รับอาจไม่ถูกนำไปหารายได้ได้จริงภายหลังปล่อยตัว อย่างไรก็ตาม การศึกษาเอกสารไม่ได้ทดสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ สถิติของกรมพินิจฯ ก็ไม่ได้แยกผลของการฝึกวิชาชีพออกจากปัจจัยอื่น ข้อสรุปจึงเป็นการสนับสนุนเชิงเหตุผลและเชิงเอกสาร มิใช่การยืนยันเชิงประจักษ์ว่าการปรับรูปแบบจะลดการกระทำผิดซ้ำได้

ความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎี

ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดทุนมนุษย์ (Becker, 1964) ที่เห็นว่าการฝึกให้ผลเมื่อทักษะนำไปสร้างรายได้ได้จริง และ Kolb (1984) และ Billett (2001) เรื่องการฝึกใกล้สภาพงานจริง จึงเสนอให้มีช่วงทดลองทำงานภายใต้การกำกับก่อนปล่อยตัว การบูรณาการทักษะชีวิตสอดคล้องกับ McQuaid และ Lindsay (2005) และ McNeill (2012) การให้เด็กมีส่วนร่วมเลือกเส้นทางอาชีพสอดคล้องกับ Ward และ Maruna (2007) และหลักสิทธิเด็ก การเน้นช่วงเปลี่ยนผ่านสอดคล้องกับ Travis และ Petersilia (2001)

ความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมา

ข้อค้นพบว่า การฝึกเพียงลำพังไม่เพียงพอ สอดคล้องกับ McNeeley (2023) ที่ไม่พบความแตกต่างของผลลัพธ์หลังจับคู่กลุ่ม และ Walk และคณะ (2021) ที่ชี้ว่าการมีงานทำเป็นตัวเชื่อมสำคัญ ซึ่งตรงกับมิติที่ 1 และ 3 ของรูปแบบที่เสนอในประเทศ งานของ ธีระพงศ์ ตายพัก (2565) และศุภวัฒน์ แปลงปลูกและคณะ (2568) สนับสนุนความจำเป็นของเครือข่ายรองรับและการติดตามหลังปล่อย

ประเด็นที่ต้องรักษาสมดุล

ประการแรก การจำแนกความเสี่ยงควรใช้กำหนดระดับการดูแลและวางแผนรายบุคคล (Andrews & Bonta, 2010) มิให้เป็นเหตุตัดโอกาสด้านการฝึก ตามหลักไม่เลือกปฏิบัติ (Committee on the Rights of the Child, 2019) ประการที่สอง การสร้างวินัยแบบประเทศญี่ปุ่นควรทำผ่านการทำงานจริงมิใช่เพิ่มระเบียบควบคุมและต้องรับฟังความสมัครใจของเด็กและเยาวชน ประการที่สาม การติดตามหลังปล่อยควรเป็นการช่วยเหลือมากกว่าการตรวจสอบ ประการที่สี่ การรับรองทักษะและการฝึกกับสถานประกอบการต้องไม่ทำให้เด็กหรือเยาวชนถูกตีตราซ้ำ และต้องมีข้อกำหนดด้านความปลอดภัยและป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์จากแรงงานเด็กและเยาวชน

ข้อจำกัดของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้อาศัยเอกสารเป็นหลัก จึงยังไม่สะท้อนเสียงของเด็กและเยาวชน เจ้าหน้าที่ ครอบครัว และสถานประกอบการ ข้อมูลการฝึกเป็นข้อมูลของศูนย์ฝึกฯ เดียวและเป็นข้อมูลชุดเดียวในช่วงเวลาหนึ่ง การเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศทำในระดับหลักการ และรูปแบบที่เสนอยังไม่ได้ทดลองใช้ การนำผลไปใช้ในพื้นที่อื่นจึงควรพิจารณาบริบทเพิ่มเติม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1. ควรทบทวนและพัฒนาหลักสูตรการฝึกวิชาชีพ โดยพิจารณาข้อมูลตลาดแรงงานของจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดในพื้นที่รับผิดชอบประกอบการจัดหลักสูตร หลักสูตรเดิมที่ยังมีประโยชน์ควรได้รับการปรับปรุงให้เชื่อมโยงกับการประกอบอาชีพจริง โดยไม่จำเป็นต้องยกเลิกทั้งหมด

2. ควรนำข้อมูลการจำแนกและประเมินเด็กและเยาวชนมาใช้จัดทำแผนฝึกวิชาชีพรายบุคคล โดยเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายอาชีพ และควรมีการทบทวนแผนตามความก้าวหน้าระหว่างการฝึกและก่อนปล่อยตัว

3. ควรจัดการฝึกเป็นระดับ ตั้งแต่ทักษะพื้นฐาน ทักษะปฏิบัติ ไปจนถึงการทดลองทำงาน พร้อมกำหนดเกณฑ์ประเมินผลงานและจัดทำเอกสารหรือหลักฐานรับรองความสามารถที่เด็กและเยาวชนสามารถนำไปใช้ประกอบการสมัครงานหรือศึกษาต่อได้

4. ควรบูรณาการทักษะชีวิตในทุกหลักสูตร โดยเฉพาะวินัย ความตรงต่อเวลา การควบคุมอารมณ์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น การแก้ไขปัญหา และการวางแผนรายรับรายจ่าย

5. ควรสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ได้แก่ สถานประกอบการ วิสาหกิจชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานด้านแรงงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อร่วมพัฒนาหลักสูตร สนับสนุนวิทยากร ประเมินทักษะ และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนที่มีความพร้อมได้ฝึกประสบการณ์ในสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกับการทำงานจริง

6. ควรจัดทำแผนการศึกษาและอาชีพก่อนปล่อยตัว โดยระบุแนวทางที่เด็กและเยาวชนแต่ละรายจะดำเนินการต่อ เช่น ศึกษาต่อ ฝึกงาน สมัครงาน หรือประกอบอาชีพ พร้อมกำหนดหน่วยงานหรือบุคคลที่รับผิดชอบการประสานงานในพื้นที่ปลายทาง

7. ควรพัฒนาระบบติดตามภายหลังการปล่อยตัวให้ครอบคลุมการศึกษา การทำงาน ความต่อเนื่องในการทำงาน และปัญหาที่เด็กและเยาวชนเผชิญ โดยเน้นการติดตามในลักษณะช่วยเหลือและให้คำปรึกษา มากกว่าการตรวจสอบหรือควบคุมเพียงอย่างเดียว

8. ควรสร้างความเข้าใจกับนายจ้างและชุมชน เพื่อลดการตีตราและเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนที่ผ่านกระบวนการฟื้นฟูสามารถใช้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ โดยดำเนินการควบคู่กับการประเมินความพร้อมและการจัดระบบพี่เลี้ยงที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความต้องการของผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ได้แก่ เด็กและเยาวชน เจ้าหน้าที่ ครอบครัว หน่วยงานด้านแรงงาน และสถานประกอบการในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพสะท้อนความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ไม่อาศัยข้อมูลจากเอกสารเพียงอย่างเดียว

2. ควรนำรูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เสนอไปทดลองใช้ กับเด็กและเยาวชนกลุ่มหนึ่ง และประเมินผลก่อนและหลังการดำเนินงาน โดยพิจารณาทั้งทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต แรงจูงใจในการทำงาน และความพร้อมก่อนปล่อยตัว

3. ควรมีการติดตามผลภายหลังการปล่อยตัว เพื่อศึกษาการมีงานทำ ความต่อเนื่องในการทำงาน การศึกษาต่อ การปรับตัว และการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าการฝึกวิชาชีพส่วนใดสามารถสนับสนุนการกลับคืนสู่สังคมได้จริง

4. ควรศึกษาความแตกต่างของตลาดแรงงานในแต่ละจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์ฝึก และอบรม เนื่องจากเด็กและเยาวชนไม่ได้กลับไปอยู่เฉพาะจังหวัดสุราษฎร์ธานี การพัฒนาหลักสูตรจึงควรคำนึงถึงลักษณะอาชีพและโอกาสในการทำงานของพื้นที่ปลายทางของเด็กและเยาวชนแต่ละราย

เอกสารอ้างอิง

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2568). **รายงานสถิติการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568** [Online]. เข้าถึงได้จาก : https://www.djop.go.th [2568, กรกฎาคม 24]

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2569). **หน่วยงานในสังกัดกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน** [Online]. เข้าถึงได้จาก : https://portal.djop.go.th [2568, กรกฎาคม 24]

ธีระพงศ์ ต่ายพัก. (2565). **ทัศนะต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามระบบการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ (IRC) ของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). (2565, 1 พฤศจิกายน). **ราชกิจจานุเบกษา**, 139, ตอนพิเศษ 258 ง.

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546. (2546). **ราชกิจจานุเบกษา**, 120(95 ก).

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553. (2553). **ราชกิจจานุเบกษา**, 127(72 ก).

ศุภวัฒน์ แปลงปลูก เล็ก สมบัติ และสดใส คุ้มทรัพย์อนันต์. (2568). การติดตามและส่งคืนเด็กและเยาวชนสู่สังคม: บทเรียนจากนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**, 20(2), 35-46.

ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสุราษฎร์ธานี. (2569). **เอกสารหลักสูตรฝึกอาชีพระยะสั้น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569**. กรุงเทพฯ : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.

สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2565). **แผนพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี (พ.ศ. 2566 - 2570)**. สุราษฎร์ธานี : สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี.

สำนักงานแรงงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2566). **รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลอุปสงค์และอุปทานแรงงาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2568**. [Online]. เข้าถึงได้จาก : https://suratthani.mol.go.th [2568, กรกฎาคม 24]

Agnew, R. (1992). Foundation for a General Strain Theory of Crime and Delinquency. **Criminology**, 30(1), 47-87.

Akers, R. L. (1998). **Social Learning and Social Structure: A General Theory of Crime and Deviance**. Northeastern University Press.

Andrews, D. A., & Bonta, J. (2010). **The Psychology of Criminal Conduct** (5th ed.). LexisNexis.

Becker, G. S. (1964). **Human Capital : A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education**. Columbia University Press.

Billett, S. (2001). **Learning in the Workplace : Strategies for Effective Practice**. Allen & Unwin.

Committee on the Rights of the Child. (2019). **General Comment No. 24 (2019) on Children's Rights in the Child Justice System (CRC/C/GC/24)**. [Online]. Available : https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-24-2019-childrens-rights-child [2026, November 26].

Hirschi, T. (1969). **Causes of Delinquency**. Berkeley : University of California Press.

Kolb, D. A. (1984). **Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development**. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall.

McNeeley, S. (2023). The Effects of Vocational Education on Recidivism and Employment Among Individuals Released Before and During the COVID-19 Pandemic. **International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology**, 67(15), 1547–1564.

McNeill, F. (2012). Four Forms of 'Offender' Rehabilitation: Towards an Interdisciplinary Perspective. **Legal and Criminological Psychology**, 17(1), 18-36.

McQuaid, R. W., & Lindsay, C. (2005). The Concept of Employability. **Urban Studies**, 42(2), 197-219.

Travis, J., & Petersilia, J. (2001). Reentry Reconsidered: A New Look at an Old Question. **Crime & Delinquency**, 47(3), 291-313.

United Nations. (1985). **United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (The Beijing Rules) (A/RES/40/33)** [Online]. Available : https://digitallibrary.un.org/record/120958 [2026, November 26].

United Nations. (1989). **Convention on the Rights of the Child (A/RES/44/25)**. [Online]. Available : https://digitallibrary.un.org/record/80135 [2026, November 26].

Walk, D., Haviv, N., Hasisi, B., & Weisburd, D. (2021). The Role of Employment as a Mediator in Correctional Education's Impact on Recidivism: A Quasi-Experimental Study of Multiple Programs. **Journal of Criminal Justice**, 74, Article 101815.

Ward, T., & Maruna, S. (2007). **Rehabilitation: Beyond the Risk Paradigm**. London : Routledge.